

Déli lapp szövegek.

Az 1894. év márczius és április hónapjaiban körülbelül négy hétig néhány lapp család tartózkodott Budapesten. Valamennyi a lappok lakta legdélibb területéről való volt és a kedvező alkalmat fölhasználva, néhány napra fölrándultam a fővárosba, hogy a déli lapp nyelvről való ismereteimet gyarapítsam.

Tanulmányaimnál, melyek a rendelkezésemre levő rövid idő folytán, majdnem kizárólag alaktani kérdések kutatására szorítkoztak, főként a norvégiai Dovre-fjeld-ből való Morten Jakobsen Nordfjeld volt a mesterem, kivüle pedig néhány kérdésre nézve a svédországi Frostviken egyházkerületnek Orrnäs hegységéből való Nils Andreas Anderson (lappul: *Naičlä Antä*) tanítását is fölhasználtam.

E tanulmányaimról nem szándékozom most beszámolni. Ezuttal csak néhány kisebb terjedelmű szöveget bocsátok közre az eddig közlöttek (Svéd-lapp nyelv II.) pótlására.

Nem volt érkezésem, hogy részletes hangtani tanulmányokat tegyek, de arról a lappjaimmal töltött rövid idő alatt is meggyőződtem, hogy első közleményeim hangalakján most sem kell sokat változtatnom. A hangsúlytalan szótagokban *ä*-vel olyan hangot jelelek, melyet egyszer tökéletlen *a* (*ä*), máskor *e*-nek hallottam ejteni; az *ɔ* a német *e* ebben a szóban *gabe*; az *ɔ*-t egyszer tökéletlen *o*-nek, egyszer *o* (*u*)-nak, máskor *a* (*ä*)-nak is fogta föl a fülem, — A hangsúlytalan szótagokban levő hangok általában tökéletlen ejtésűek, de én avval a rendes hanggal jelölöm, melyhez legközelebb állanak.

I.

Költözködésnél a következő kis dalt mondják a rénszarvast gyorsabb menésre nógatva a *rairä* (szánsor, költöző csapat) élén haladó lappok:

Saltie, saltie mū altā

pōqtie', pōt altā.

Só, só, rénszarvas tehenem,

jőjj, jőjj, rénszarvastehén.

II.

Budapesten tartózkodásuk alatt Morten Jakobsen Nordfeld (lappul: *Murhte Jähkø a'lēkie*) a következő dalt rögtönözte és dalolta el:

U hēe wāje wūälie.

Kis bánatdal.

Mijje l'epu' tiekie čājanama

para kō (kuh) čāja k'āranāča

tann° uhkans 'ātnāmasā

ṭann° štūorā ruoštā mājin sī'se.¹⁾

ēččēm ṭamm jāhkie', manne ka-

lakom

jēčen 'ētnien kielom tāšnie

prō°ki'²⁾

ōjen-jōjen!

Mi ide tévedtünk

mint eltévedt hegyi fajok

erre az ismeretlen földre,

ebbe a nagy embertömegbe.

Nem hittem, én fogom

saját anyanyelvemet itt használni.

ōjen-jōjen!

III.

Ugyancsak tőle jegyeztem le a lapp leánykérés (*sōanā*) szokásának következő töredékét:

Sōanan ojjā³⁾ čānā vuoštak kōatan, tāllie kuit šlienekte p^uol^o-vuji nille, puärāštahtā, ih lje warrešte, puärāštahtā n'eite-kallām jeh

¹⁾ *štūora ruoštā maje-t* «stor människa-massa» (= nagy embertömeg) svéd kifejezéssel fordította lappom. Szó szerint bajos fordítani. *ruoštā* déli lapp szótáromban «rozsa» jelentéssel szerepel és *r.-jēlkie* (= rozsa-láb) a parasztnak egyik neve. *ruošta* ebben a versben valószínűleg olyan embert jelöl, a ki nem lapp. — *māje* déli lapp szótáromban *māja* alakban «ország, nagy távolság» jelentésben fordul elő; *ruoštā-maje* tehát «idegen emberek földje».

²⁾ Ez a két sor arra vonatkozik, hogy velem ezen az idegen földön lappul beszélhetett.

³⁾ *sōanan ojjā* szószerint: leánykérés feje.

*n'eit-āhkam*⁴⁾ (*n'eitn čiččiem*). *tukhə* ļoapan *sisnie*. *tāllie* *ķuit* *ķ^oreķū*, *mainie* *lie* *f_uēlemienie*. *səŋan* *oĵa* *vī^elehte*, *mah* *n'eiče* *lie* *ķōatšn*; *səŋa-parēnie*,⁵⁾ *mī* *lie* *alākanā*, *tihte* *ķuit* *wārjise*, *mah* *n'eitum* *alakanā* *wuēinā*. *ī* *mam* *wuīnie* *alakanā*. *čəŋā* *ķuit* *ķōatān*, *šlienekte* *p^ol^owuji* *nīlle*, *puārāštahta*, *warrēšte*, *n'eiče-ķallām* *ķietšte* *puārāštahtā*, *n'eit-āhām* *puārāštahtā*, *takkāce* *ļoapan* *sisnie*. *tāllie* *ķuit* *ķ^oorākā*, *mainie* *lie* *parēnie* *f_uēlemienie*.

škuohtie *plaukte*. *nōq* *lie'* *ķuit* *h^elēket'*. *tāllie* *ķuit* *čəŋsāllie* *tūⁿnā* *ķāik* *ķōatien* *sī^se* *jah* *ai* *šlienekā* *tāllie*. — *n'eiče-ķallā* *p_uōreštā*⁶⁾: «*čahkānetete* *sāĵjān*». — «*ķāitām* *utnh*» *švōruh*. — *tāllie* *vuit* *čahkānettie*, *mān* *aktā* *ķuit* *par* *uksən* *tuolhkišnie* *čahkse*, *ī* *tīštie* *wācci'* *kennā*.⁷⁾

parēnie *sikkste* *flāskum*, *sū^upm* (*v. jaukām*)⁸⁾ *ķu^oreķste* *n'eiče-ķallase*, *plānkōm*⁹⁾ *ķārien* *sī^se* *pēāja* (*v. piāja*). *ķallā* *waltā* *jeh* *vurhķije* *tam* *plānkōm* *ī^cse* *punkōn* *sī^se*. *sāma-lakan* *n'eit-āhkā* *tošštu* *jū^uķšte*. *plānkece*⁹⁾ *ķahčā* *suntere* *nālēmiem*. *t^le* *ķuit* *hārēpā*: «*mī* *tāte* *jis?*» — *nō* *ķallāpā* *narratāllā*: «*ulūmuče* *jis*». — *tāll^e* *ķuit* *parēnie*

⁴⁾ *n'eiče-ķallā* szósz.: leány-ember, *n'eit-āhkā*: leány-asszony. *ķallā* házasság, férj, *āhkā* feleség, asszony.

⁵⁾ *səŋā parēnie* kérő, szó szerinti: leánykérés legénye, leánykérő legény.

⁶⁾ *p ōreštā* a *p ōrih* (déli lapp szótar: *p^oōrih*) meghívni szónak diminutív továbbképzése. Az *ō* hangzása ebben a szóban olyan mint a francia *eu* a *veuve* szóban. A szöveg átnézése alkalmával lappom a *p_uōrestā* alakot a *puārāštahtā* «üdvözlő» szóval pótolta.

⁷⁾ Az eddigi leírásból láthatjuk, hogy a leányos sátorhoz nemcsak a kérő és násznagy, hanem többen jönnek. Ezek addig, míg a násznagy és a legény körülnéznek, nincs-e a leány a sátorban, künt várakoznak. Puskát sütnek el s csak úgy mennek be, de egyik az ajtónál marad örül. — Ezek a jelenségek arra a régi szokásra utalnak, midőn a lányt úgy rabolták el a szülei háztól. Sajnos, hogy az egész leánykérés eljárását nem tudtam már végig leírni. Az egyes vonásokat megtaláljuk a legészakibb lappoknál, az ugynevezett Skolte-lappoknál is (vö. FRIS: *En sommer i Finmarken*, russisk Lapland og Nordkarelen, 153. lap).

⁸⁾ *sū^upe* v. *jaukā* egy korty pálinka, szeszes ital. Ha ezt és a bagót meg a pénzdarabot elfogadják a leány szülei, akkor rendben van a kérés dolga.

⁹⁾ *plānkā*, dim. *plānkece* nagyobb pénzdarab, ma rendszeren egy svéd korona.

kühčelá: «mah n'eičm oğččam?» — «ī so ūdallā» svōru «wuērētie', wuērētie' anneče, kossie manne uššetem». — kurekste pannie muppiem sū⁴pm.

A násznagy belép először (elsőnek) a sátorba, aztán hát térdre ereszkedik, köszön s aztán (egy kicsit) fölkel, üdvözli a leány atyját és a leány anyját. Bagó a markában. Ekkor mégis megértik, mi járatban van. A násznagy (körüli) tekint, vajjon a leány a sátorban van-e; a kérő, a ki kint van, az meg nézi, vajjon a leányt kint látja-e. Nem lát kint senkit. Belép hát a sátorba, térdre ereszkedik, köszön, fölkel, a leány atyjával kezét fog (tkp. kéztől üdvözli), a leány anyját üdvözli, kis bagódarab a markában. Ekkor hát megértik, mi járatban van a legény.

Lövés csattan (dördül el). No biz ők megijednek. Ekkor mindnyájan bebujnak a sátorba és szintén [térdre] ereszkednek. — A leány atyja kínálja [öket]: «üljete le helyre». — «Köszönjük (szósz.: köszönetet birj)», felelik. — Aztán mégis leülnek, de egyik biz csak az ajtófélfánál áll, nem megy el onnét (v. többé).

A leány megfogja a palaczkot, italt önt a leány atyjának, pénzdarabot (tallért?) tesz az edénybe. Az ember elveszi és elteszi ezt a pénzdarabot az [saját] erszényébe. Szintigy elfogadja a leány anyja [az italt], iszik egy kicsit. A pénzdarabocska a szájának esik. Ekkor biz megijed: «ugyan mi ez?» — no, a férj [oldalba] bök-dösi: «hát ember». — Aztán a legény kérdezi: «vajjon megkapom-e a lányt?» — «Nem oly rögtön», feleli, «várj, várj egy kicsit, míg meggondolom». — Önti a legény a második italt....

HALÁSZ IGNÁCZ.